

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ХІМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра органічної хімії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Заступник декана з навчальної роботи

Наталія Усенко
Наталія УСЕНКО

30 ” *06* 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ФІЗИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ХІМІЇ”
для здобувачів вищої освіти

галузь знань	10 Природничі науки
спеціальність	102 Хімія
освітній рівень	бакалавр
освітня програма	Хімія
вид дисципліни	обов’язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2022/2023
Семестр	VI, VII
Кількість кредитів ECTS	9 (всього) 4 (VI семестр) 5 (VII семестр)
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма проміжного контролю	залік
Форма заключного контролю	іспит

Викладачі: д.хім.н., проф., професор, **Воловенко Юліан Михайлович**,
д.хім.н., проф., професор, **Лампека Ростислав Дмитрович**,
к.хім.н., доц., доцент, **Горічко Мар’ян Віталійович**,
к.хім.н., доцент, **Мілохов Демид Сергійович**

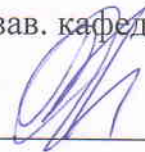
Пролонговано: на 20__/20__ н. р. _____ (_____) “____” _____ 20__ р.
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) “____” _____ 20__ р.

Розробники:

Воловенко Юліан Михайлович, д.х.н., проф., професор кафедри органічної хімії;
Лампека Ростислав Дмитрович, д.х.н., проф., професор кафедри неорганічної хімії;
Григоренко Олександр Олегович, д.х.н., доц., професор кафедри органічної хімії;
Горічко Мар'ян Віталійович, к.х.н., доц., доцент кафедри органічної хімії;
Мілохов Демид Сергійович, к.х.н., доцент кафедри органічної хімії;
Шабликіна Ольга Валентинівна, к.х.н., доцент кафедри органічної хімії.

ЗАТВЕРДЖЕНО

В. о. зав. кафедри органічної хімії, професор

Володимир ХИЛЯ

Протокол від 03 червня 2022 року № 14

Схвалено науково-методичною комісією хімічного факультету

Протокол від 29 червня 2022 року № 7

Голова науково-методичної комісії

Олександр ПОЇК

1. Мета дисципліни – ознайомлення студентів з теоретичними засадами та практичними прийомами застосування фізичних методів дослідження у вивченні хімічної структури та процесів.

2. Попередні вимоги до опанування навчальної дисципліни:

- Загальний курс неорганічної та органічної хімії на рівні бакалавра.
- Загальний курс фізики на рівні бакалавра.

3. Анотація навчальної дисципліни. Вивчаються основи фізичних методів: ядерного магнітного резонансу, електронного парамагнітного резонансу, мас-спектрометрії, інфрачервоної спектроскопії, електронної спектроскопії; також вивчаються прийоми отримання на основі даних фізичних методів дослідження інформації про склад, будову та хімічну поведінку сполук.

4. Завдання: розвиток теоретичних уявлень здобувачів освіти про основні принципи мас-спектрометрії, спектрометрії ядерного магнітного резонансу, електронного парамагнітного резонансу, інфрачервоної спектроскопії, електронної спектроскопії; набуття здобувачами освіти практичних навичок у розв'язанні задач експериментальної хімії за допомогою фізичних методів дослідження.

Навчальна дисципліна спрямована на досягнення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей: ЗК2, ЗК3, ЗК10 та СК1, СК3, СК4, СК8.

5. Результати навчання за дисципліною:

Код	Результат навчання (1 – знати; 2 – уміти; 3 – комунікація; 4 – автономність та відповідальність)	Форми викладання і навчання	Методи оцінювання поточний контроль (активність під час практичних занять та виконання самостійної роботи ПтК-1, написання контрольної роботи ПтК-2), підсумковий контроль ПсК	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
1.1	Знати основні спектральні характеристики, що лежать в основі ідентифікації хімічних сполук.	Лекції, практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	5
1.2	Знати класифікацію хімічних сполук та особливості їх будови, які обумовлюють їх спектральні характеристики.	Лекції, практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	25

1.3	Знати основні діапазони випромінювання електромагнітних хвиль, принципи спектроскопічних досліджень, що лежать в основі будови приладів та експериментальних методик.	Лекції, практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	10
2.1	Уміти знайти у першоджерелах інформацію про фізичні властивості хімічних речовин.	Практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	5
2.2	Уміти здійснювати інтерпретацію спектральних даних та встановлювати будову речовини; вміти встановлювати зворотній зв'язок “спектральні властивості – будова” і прогнозувати вигляд спектрів заданих речовин.	Практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	25
2.3	Уміти вирішувати питання про раціональне використання того чи іншого конкретного спектрального методу або комплексне застосування різних методів для розв'язування конкретних задач.	Лекції, практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	10
3.1	Здатність використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології при спілкуванні, а також для збору, аналізу, обробки, інтерпретації інформації, що стосується фізичних методів дослідження в хімії.	Лекції, практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	5
3.2	Здатність виконувати передбачені навчальною програмою завдання та операції у співпраці з іншими виконавцями.	Практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	5
4.1	Уміти самостійно подавати дані спектральних досліджень для звітів, доповідей і наукових публікацій.	Практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	5
4.2	Усвідомлювати морально-етичну відповідальність за оприлюднені висновки, що були зроблені в ході інтерпретації спектральних даних.	Лекції, практичні заняття, самостійна робота.	ПтК-1, ПтК-2, ПсК	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни (РНД) з програмними результатами навчання (ПРН):

ПРН \ РНД (код)	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	4.1	4.2
P02. Розуміти основи математики на рівні, достатньому для досягнення інших результатів навчання, передбачених цим стандартом та освітньою програмою.	+			+						
P04. Розуміти основні закономірності та типи хімічних реакцій, їхні характеристики.	+	+	+							
P05. Розуміти зв'язок між будовою та властивостями речовин.	+	+	+	+						
P07. Застосовувати основні принципи квантової механіки для опису будови атомів, молекул та хімічних зв'язків.	+			+	+	+				
P08. Знати принципи і процедури фізичних, хімічних, фізико-хімічних методів дослідження, типові обладнання та прилади.			+	+	+	+			+	+
P16. Виконувати комп'ютерні обчислення, що мають відношення до хімічних проблем, використовуючи стандартне і спеціальне програмне забезпечення, навички аналізу та відображення результатів.				+			+	+	+	
P20. Інтерпретувати експериментально отримані дані та співвідносити їх з відповідними теоріями в хімії.	+					+	+	+		
P21. Здійснювати моніторинг і аналіз наукових джерел інформації та фахової літератури.				+			+	+		

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання здобувачів освіти:

Семестрове оцінювання:

VI семестр

Максимальна/мінімальна кількість балів, які можуть бути отримані здобувачем освіти: **100 балів / 60 балів**, а саме:

1. Активність під час занять – виконання практичних робіт, виконання самостійної роботи: РН 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 (частково) – **80/48 балів**.
2. Контрольна робота № 1: РН 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 (частково) – **10/6 балів**.
3. Контрольна робота № 2: РН 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 (частково) – **10/6 балів**.

Підсумкове оцінювання (у формі заліку).

VII семестр

Максимальна/мінімальна кількість балів, які можуть бути отримані здобувачем освіти: **60 балів / 36 балів**, а саме:

1. Активність під час занять – виконання практичних робіт, виконання самостійної роботи: РН 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 (частково) – **45/27 балів**.
2. Контрольна робота № 1: РН 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 (частково) – **10/6 балів**.
3. Контрольна робота № 2: РН 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 (частково) – **5/3 бали**.

Підсумкове оцінювання (у формі іспиту):

Максимальна/мінімальна кількість балів, які можуть бути отримані здобувачем освіти: **40 балів / 24 бали**.

Результати навчання, які будуть оцінюватись: РН 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2.

Форма проведення: письмова робота.

Види завдань: 5 письмових завдань (4 теоретичні питання та 1 практичне завдання).

Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою, ніж **24 бали**.

Здобувач освіти допускається до іспиту, якщо впродовж семестру він:

- набрав не менше, ніж **36 балів**;
- виконав і вчасно здав усі практичні роботи;
- виконав завдання самостійної роботи;
- написав контрольні роботи.

7.2. Організація оцінювання:

VI, VII семестри

Терміни проведення оцінювання:

Контрольна робота № 1: після проходження тем 1–10;

Контрольна робота № 2: після проходження тем 11–15;

Практичні роботи: оцінювання не пізніше семи днів після виконання;

Оцінювання самостійної роботи: впродовж семестру.

Здобувачі освіти мають право на одне перескладання контрольної роботи у визначений викладачем термін.

7.3. Шкала відповідності оцінок:

Для заліку

Оцінка (за національною шкалою) / National grade	Рівень досягнень / Marks
Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

Для іспиту

Оцінка (за національною шкалою) / National grade	Рівень досягнень / Marks
Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни.

Тематичний план лекцій, практичних занять, самостійної роботи.

VI СЕМЕСТР

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	самостійна робота
Розділ 1. Спектроскопія ядерно-магнітного резонансу (ЯМР спектроскопія).				
1.1	Вступ. Фізичні явища, що лежать в основі ЯМР. Основні принципи методу. Блок-схема ЯМР спектрометра. Поняття про Фур'є ЯМР спектроскопію. Технічні аспекти зйомки спектрів ЯМР.	2	2	4
1.2	Хімічний зсув сигналів ЯМР: зв'язок з будовою хімічних сполук.	2	2	4
1.3	Спін-спінова взаємодія: її прояв у спектрах ЯМР та використання.	2	2	4
1.4	Основні параметри спектрів ^1H ЯМР – аналіз прикладів.	2	2	4
1.5	Спектроскопія ЯМР на ядрах ^{13}C . Порівняння з ^1H ЯМР спектроскопією.	2	2	4
1.6	Спеціальні методики в ЯМР. Декаплінг. Ядерний ефект Оверхаузера.	2	2	4
1.7	Мультиядерний ЯМР.	2	2	4
1.8	Динамічні ефекти в ЯМР.	1	2	4
1.9	Двовимірні методики в ЯМР. Типи двовимірних спектрів.	1	2	5
1.10	Використання двовимірних методик ЯМР у структурних дослідженнях.	1	2	5
Контрольна робота № 1		1		
Усього за розділом 1		18	20	42
Розділ 2. Спектроскопія електронного парамагнітного резонансу (спектроскопія ЕПР).				
2.1	Основні принципи ЕПР.	2	2	4
2.2	g-Фактор. Анізотропія g-фактор.	2	2	4
2.3	Надтонка структура спектрів ЕПР.	2	2	4
2.4	Спектри ЕПР органічних радикалів. Поняття про спіновий гамільтоніан (СГ).	2	2	4
2.5	Спектри ЕПР координаційних сполук у заморожених розчинах	1	2	4
Контрольна робота № 2		1		
Усього за розділом 2		10	10	20
УСЬОГО за VI семестр		28	30	62

Загальний обсяг – **120** годин, у тому числі:

Лекцій – **28** годин;

Практичних занять – **30** годин;

Самостійна робота – **62** години.

VII СЕМЕСТР

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	самостійна робота
Розділ 3. Інфрачервона (ІЧ) спектроскопія.				
3.1	Коливальна спектроскопія – метод дослідження хімічних сполук. Спектрофотометри. Методика одержання спектрів твердих, рідких і газуватих речовин.	2		2
3.2	Електромагнітний спектр. Поняття теорії коливальних спектрів. Умови для виникнення ІЧ спектра молекули. Спектри комбінаційного розсіювання (СКР). Силова стала: її фізичне тлумачення.	2		2
3.3	Коливання двохатомних молекул. Коливання багатоатомних молекул.	2		2
3.4	Використання концепції групових (характеристичних) коливань для аналізу ІЧ спектрів.	2	2	4
3.5	Поглинання алканів, алкенів, алкінів, алкадієнів, ароматичних сполук.	2	2	4
3.6	Поглинання оксигенвмісних сполук: спиртів та фенолів.	2	2	4
3.7	Поглинання альдегідів, кетонів, карбонових кислот.	2	2	4
3.8	Поглинання нітрогеновмісних сполук: аліфатичних та ароматичних амінів, нітрילів, нітросполук.	2	2	4
3.9	Поглинання амідів карбонових кислот, амінокислот та пептидів.	2	2	4
3.10	ІЧ спектри неорганічних сполук.	1	2	4
Контрольна робота № 1		1		
Усього за розділом 3		20	14	34
Розділ 4. Ультрафіолетова (УФ) спектроскопія.				
4.1	Основні поняття та принципи електронної спектроскопії. Фізична природа забарвлення речовини	2		2
4.2	Практичні аспекти використання електронної спектроскопії. Спектри поглинання та випромінювання. Діаграма Яблонського. Практичні аспекти вимірювання спектрів поглинання	2	2	4
4.3	Електронні спектри основних класів органічних сполук	2	2	4
4.4	Сольватохромія. Хромофори та ауксохроми. Залежність між кольором та будовою сполуки. Батохромний та гіпсохромний зсув	2	2	4
4.5	Ціанінові барвники. Видатні наукові школи з теорії інтерпретації їх будови та спектрів поглинання	1	2	4
Контрольна робота № 2		1		
Усього за розділом 4		10	8	18

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	самостійна робота
Розділ 5. Мас-спектроскопія. Комбіноване використання фізичних методів для дослідження складу та будови хімічних сполук.				
5.1	Поняття про фізичні методи в хімії, основні терміни, класифікація методів, їх загальний огляд. Основні принципи мас-спектрометрії		4	4
5.2	Застосування мас-спектрометрії для визначення складу і будови хімічних сполук		6	8
5.3	Стратегія використання різних фізичних методів дослідження для вирішення складних структурних проблем: теоретичні та практичні аспекти	1 консультація	12	11
Усього за розділом 5			22	23
УСЬОГО за VII семестр		30	44	75

Загальний обсяг **150** годин, у тому числі:

Лекцій – **30** годин;

Практичних занять – **44** години;

Консультація – **1** година;

Самостійна робота – **75** годин.

9. Література

1. Badertscher M., Bühlmann P., Pretsch E. Structure Determination of Organic Compounds: Tables of Spectral Data; 4th, revised and enlarged edition: Springer-Verlag, 2009. – 433 p.
2. Beynon, J.H. The Compilation of a Table of Mass and Abundance Values, in Mass spectrometry and its applications to organic chemistry', 1st ed.; Elsevier: Amsterdam, 1960.
3. Brand, J. C. D.; Eglinton, G. Applications of Spectroscopy to Organic Chemistry, Oldbourne Press London, 1965. – 234 p.
4. Excited States in Organic Chemistry. Front Cover. John A. Barltrop, John D. Coyle. WILEY, 1975. – 376 p.
5. Fundamentals of Molecular Spectroscopy / C.N. Banwell. – McGraw-Hill Book Company (UK) Limited, 1972, 1983.
6. Fundamentals, Techniques, and Analytical Problem-Solving / A.Lee Smith. – A Wiley-Interscience Publication John Wiley and Sons, Inc., 1979.
7. Gross J.H. Mass Spectrometry: A Textbook, 3rd Ed. – Springer, 2017. – 986 p.
8. Hecht M. G. Magnetic Resonance Spectroscopy. New York, Willey, 1967.
9. Infrared Absorption Spectroscopy: Practical / Koji Nakanishi. – Holden-Day, Inc., San Francisco and Nankodo Company Limited, Tokyo. – 1962.
10. James R. Bolton, John E. Wertz. Electron Paramagnetic Resonance: Elementary Theory and Practical Applications. McGraw-Hill, 1972. – 592 p.
11. Linden-Bell R. M., Harris R.K. Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy. London, Nelson, 1969.
12. Magnetic Resonance / K.A. Mclauchlan. – Clarendon Press Oxford, 1972.
13. Physical Methods for Chemists / Russell S. Drago. – Saunders College Publishing, 1992. – 750 p.
14. Physical methods for chemists / Russell S. Drago. - 2nd ed. Rev. ed. of: Physical methods in chemistry. 1977. – 766 p.
15. Silverstein R.M., Webster Fr.X., Kiemle D.J., Bryce D.L. Spectrometric Identification of Organic Compounds, 7th Ed. – Wiley, 2005. – 550 p.
16. Stern E. S.; Timmons C. J. Electronic Absorption Spectroscopy in Organic Chemistry. – Edward Arnold (Publishers) Ltd London, 1970.
17. URL: https://orgchem.knu.ua/upload/metod_infrared_spectroscopy_problems.pdf
18. Кипріанов А.І. Вступ до електронної теорії органічних сполук. – Київ: Наукова думка, 1975. – 190 с.
19. Комаров І.В. Практикум зі спектроскопії ядерного магнітного резонансу: підручник / І.В. Комаров, О.В. Туров. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2009. – 272 с.
20. Мілохов Д.С., Шабликіна О.В. Інфрачервона спектроскопія: збірник задач для практичних занять. Ел. видання, 2021.

21. Спектроскопія ядерного магнітного резонансу : підручник / Ю.М. Воловенко, І.В. Комаров, О.В. Туров, В.П. Хиля. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2016. – 703 с.
22. Ядерний магнітний резонанс в хімії: навч. посібник / М.Ю. Корнілов, Г.П. Кутров. – Київ: Вища школа, 1985. – 199 с.

Інтернет ресурси

<https://organicchemistrydata.org/>

http://www.aist.go.jp/aist_e/list/database/riodb/

<https://webbook.nist.gov/chemistry/>